

ORIGINAL RESEARCH PAPER

The place of insurance in the sustainability of small businesses: Empirical evidences of small businesses established by the Mehr Fund of Imam Reza

A. Jafari Samimi, M. Yahyazadeh Far, H. Aghajani, S.M. Karimi*

Department of Industrial Management, Mazandaran University, Mazandaran, Iran

ARTICLE INFO

Article History

Received: 03 February 2013

Revised: 14 April 2013

Accepted: 27 May 2013

Keywords

*Micro businesses; Insurance;
Stability of employment.*

ABSTRACT

Providing jobs and creating employment opportunities has always been one of the basic needs of societies, which always requires a lot of investment from the government and the private sector. In this context, small businesses and, as a result, micro-employment, with the need for minimal capital and based on the entrepreneurial potential of the society, provide the possibility of effective and increasing use of resources and help governments to achieve the goals of creating employment and developing the welfare of the society.

In this research, the subject of small businesses and small businesses and the factors affecting their sustainability have been discussed. For this purpose, using questionnaires and interviews with experts, which include 85 self-employed and successful entrepreneurs who created micro-employment and managed to maintain their employment between 1385-1390 by using the Qarz-ul-Hasane facility of Imam Reza's Seal Fund., identifying and prioritizing the factors affecting the sustainability of micro-businesses. Using the SAW technique, the main factors have been identified and these factors have been ranked using the FAHP fuzzy hierarchical analysis method. The results indicated that insurance as a facilitator in the group of external factors can play an effective role in the sustainability of small businesses.

***Corresponding Author:**

Email: smkarim313@yahoo.com

DOI: [10.22056/ijir.2013.01.03](https://doi.org/10.22056/ijir.2013.01.03)

مقاله علمی

جایگاه بیمه در پایداری کسب و کارهای خرد:
شواهدی تجربی از کسب و کارهای کوچک ایجادشده توسط صندوق مهر امام رضا (ع)

احمد جعفری صمیمی، محمود یحیی‌زاده‌فر، حسن علی آفاجانی، سید محمد کریمی*

گروه مدیریت صنعتی، دانشگاه مازندران، مازندران، ایران

چکیده:

تأمین شغل و ایجاد فرصت‌های اشتغال همواره یکی از نیازهای اساسی جوامع بوده که همواره مستلزم سرمایه‌گذاری زیادی از طرف دولت و بخش خصوصی است. در این زمینه کسب و کارهای کوچک و به تبع آن اشتغال خرد با نیاز به سرمایه حداقلی و مبتنی بر پتانسیل‌های کارآفرینی جامعه امکان استفاده مؤثر و فزاینده از منابع را فراهم می‌آورند و دولتها را در نیل به اهداف ایجاد اشتغال و توسعه رفاه جامعه یاری می‌رسانند.

در این پژوهش به موضوع کسب و کارهای کوچک و مشاغل خرد و عوامل مؤثر بر پایداری آنها پرداخته شده است. بدین منظور با استفاده از پرسش‌نامه و مصاحبه با خبرگان، که شامل ۸۵ نفر از خوداشتغالان و کارآفرینان موفقی که در بین سال‌های ۱۳۹۰ - ۱۳۸۵ با استفاده از تسهیلات قرض‌الحسنه صندوق مهر امام رضا (ع)، اشتغال خرد ایجاد نموده و موفق به حفظ اشتغال گردیده‌اند، به شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر پایداری مشاغل خرد پرداخته شده است. با استفاده از تکنیک SAW عوامل اصلی شناسایی و با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی فازی FAHP این عوامل رتبه‌بندی شده است. نتایج حاکی از آن بوده است که بیمه به عنوان یک تسهیل‌گر در گروه عوامل خارجی می‌تواند نقش مؤثری در پایداری مشاغل خرد داشته باشد.

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۵ بهمن ۱۳۹۱

تاریخ داوری: ۲۵ فروردین ۱۳۹۲

تاریخ پذیرش: ۰۶ خرداد ۱۳۹۲

کلمات کلیدی

کسب و کارهای خرد

بیمه

پایداری اشتغال

*نویسنده مسئول:

ایمیل: smkarim313@yahoo.com

DOI: [10.22056/ijir.2013.01.03](https://doi.org/10.22056/ijir.2013.01.03)

مقدمه

اشتغال و بیکاری، از جمله موضوعات اساسی اقتصاد هر کشوری است، به گونه‌ای که افزایش اشتغال و کاهش بیکاری، یکی از شاخص‌های توسعه‌یافته‌گی جوامع تلقی می‌شود. تازه‌ترین گزارش درباره وضعیت بازار کار جهانی حاکی از آن است که طی دوره ۱۹۹۶ تا ۲۰۱۱ تعداد بیکاران در جهان از $161/4$ میلیون نفر به 196 میلیون نفر افزایش یافته است. سازمان بین‌المللی کار با پیش‌بینی روند افزایش تعداد بیکاران، شمار آنان را برای سال ۲۰۱۳ میلادی 207 میلیون نفر تخمین زده است.

نتایج سرشماری نفوس و مسکن 1390 ، در ایران نیز که در چند دهه گذشته غالباً با نرخ‌های دو رقمی بیکاری مواجه بود، نشان‌دهنده این واقعیت است که نرخ بیکاری کل کشور از $9/1\%$ در سال 1375 به $12/3\%$ در سال 1390 افزایش یافته است. البته در این زمینه رشد جمعیت و افزایش تعداد کارجویان مزید بر علت بوده است.

کسب‌وکارهای خرد از عوامل مهم اشتغال‌زایی و راهی بهسوسی ایجاد کارآفرینی بهشمار می‌روند. از این‌رو امروزه توجه به این نوع از فعالیت افزایش یافته است. در کشورهای در حال توسعه، شرکت‌های خرد در جهت اشتغال‌زایی و توزیع درآمد نقش قابل توجهی ایفا می‌کنند (Ongori, 2010 and Migiro, 2004)، همچنین آنها نقش سیار مهمی در به وجود آوردن فرصت شغلی برای افراد جامعه داشته و سهم بالایی از اشتغال را در دست دارند (Robertson, 2004). کسب‌وکارهای کوچک و متوسط، نمونه مؤسساتی هستند که با سطوح خاصی از عوامل سه‌گانه سرمایه گذاری در طرح‌ها و ماشین‌آلات، تعداد کارکنان استفاده‌شده و حجم محصولات یا گردش تجاری شناخته می‌شوند.

با وجود اهمیت فراوان کسب‌وکارهای کوچک در اقتصاد و اشتغال، این کسب‌وکارها در کشورهای در حال توسعه با مشکلات متعددی روبرو هستند و از همه ظرفیت آنها استفاده نمی‌شود. به علت نبود محیط رقابتی و حمایت‌های قوی مالی، در مورد این بخش در اقتصادهای بسته و اغلب دولتی، این بخش به شدت ناتوان شده است (حجازی، ۱۳۸۹). امروزه دولتها در صدد تشویق کسب‌وکارهای کوچک و تأمین سرمایه و تکنولوژی و تسهیلات لازم برای تولید کالا و نیروی کار مناسب در جهت بهره‌مندی هر چه بیشتر مردم و کشور هستند. از آنجاکه نمی‌توان اثر بنگاه‌های کوچک را در پایداری اقتصادی کشورها نادیده گرفت، برای پیش‌رو بودن در این امر، کشورها اقدام به سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی‌های بلندمدت کرده و مشوق‌ها و شرایطی را به وجود می‌آورند تا از پتانسیل سازنده کسب‌وکارهای کوچک و متوسط برای رسیدن به رشدی پایدار استفاده کنند (محمدپور ترکایش و میرزازاده باریجوق، ۱۳۸۹).

باتوجه به اهمیت کسب‌وکارهای کوچک و خرد در تأمین اشتغال برای افراد و ایجاد درآمد برای آنها ازیکسو و کاهش بیکاری در سطح کلان از سوی دیگر، بررسی نقش تسهیل‌گیری عوامل داخلی و بیرونی در شکل‌گیری و پایایی این مشاغل از اهمیت فوق العاده‌ای برخوردار است. صنعت بیمه باتوجه به کارکردی که در خصوص تأمین اعتماد و پوشش ریسک‌های مختلف در ارتباط با راهاندازی و تداوم یک فعالیت تولیدی اشتغال‌زا دارد، می‌تواند جایگاه منحصر به‌فردی در پایداری این مشاغل داشته باشد که تمرکز اصلی پژوهش حاضر نیز در خصوص جایگاه بیمه در پایداری کسب‌وکارهای خرد است.

ابدیات موضوع

اهمیت موضوع بیکاری و آثار و تبعات اقتصادی – اجتماعی آن سبب شده است که سیاست‌های اشتغال و مبارزه با بیکاری، در اکثر کشورها به‌ویژه کشورهای در حال توسعه در کانون توجه برنامه‌های توسعه اقتصادی اجتماعی آنها قرار گیرد. در ایران نیز مقوله بیکاری در شرایط کنونی به یکی از مهم‌ترین چالش‌های فراوری دولت مبدل شده است. این معضل ازیکسو به دلیل ساختار جمعیتی جوان و عرضه فراوان نیروی کار و از سوی دیگر ناشی از رشد کمتر تقاضا برای نیروی کار در جامعه تشید گردیده است. از جمله سیاست‌هایی که دولتمردان به عنوان راه حل کاهش نرخ بیکاری به آن توجه کرده‌اند، توسعه مشاغل خرد و زود بازده است. طبق آمار و اطلاعات مربوط به سایر کشورها در بین مشاغل خرد، مشاغل خانگی به علت مزیت‌هایی که دارند به سرعت توسعه یافته و سهم بسزایی در کاهش نرخ بیکاری و توسعه اقتصادی و اجتماعی این کشورها داشته‌اند. طبق تحقیقاتی که در سال‌های اخیر در سراسر دنیا انجام گرفته، بین متغیرهای نرخ بیکاری و توسعه اقتصادی ازیکسو و توسعه مشاغل خرد از سوی دیگر، از نظر آماری روابط بسیار قوی و معنی‌داری وجود دارد.

کسب‌وکارهای کوچک و مشاغل خرد

مبناًی تعریف بنگاه‌های خرد، کوچک، متوسط و بزرگ در کشورهای مختلف متفاوت است؛ به عنوان مثال در برخی کشورها فروش مبنای تعریف انواع بنگاه‌های است و در برخی دیگر تعداد افراد شاغل، حجم دارایی، سرمایه یا حتی ظرفیت تولید و ارائه خدمت مبنای تعریف قرار

می‌گیرد. براساس استانداردهای سازمان آمار ایران، آن دسته از کارگاههایی که تا ۱۰ نفر مشغول به کار دارد جزء صنایع کوچک قرار می‌گیرد و واحدهای با بیش از ۱۰ نفر را صنایع متوسط و بزرگ محسوب می‌کنند (پردازی مقدم، ۱۳۷۹).

وزارت صنایع ایران کارگاههای با کمتر از ۴ نفر پرسنل را خرد و بسیار کوچک، کارگاههایی که بین ۵ تا ۹ نفر پرسنل دارند را بنگاههای کوچک با ۱۰ تا ۴۹ نفر را واحد صنعتی متوسط و کارگاههایی با بیش از ۵۰ نفر پرسنل را کارگاههای بزرگ می‌نامد (کرمی، ۱۳۸۷).

اگر سرانه ایجاد یک شغل در صنایع بزرگ رقمی با متوسط ۳۰۰ هزار دلار باشد در بخش اعتبارات خرد، این رقم ۱۰ هزار دلار در کشورهای در حال توسعه و ۱۰۰۰ دلار در کشورهای فقیر و روستایی (نظیر بسیاری از کشورهای آفریقایی یا آسیایی نظیر بنگلادش) است. این رقم را در ایران می‌توان ۷ تا ۱۰ هزار دلار در روستا و ۱۵ تا ۲۰ هزار دلار در مناطق شهری در نظر گرفت (سایت وزارت کار، رفاه و امور اجتماعی ایران).

عوامل مؤثر بر پایداری مشاغل خرد

سبد عوامل مؤثر بر پایداری مشاغل خرد و کسبوکارهای کوچک را می‌توان در یکی از سه گروه کلی عوامل فردی کارآفرین، عوامل سازمانی و عوامل محیطی تقسیم‌بندی کرد. عوامل محیطی در حقیقت بستری است که دو بعد اول یعنی فردی و سازمانی در درون آن جای می‌گیرند (Kiggundo, 2000). عوامل سازمانی به طراحی، ساختاردهی و مدیریت متغیرهای سازمان اشاره می‌کند. عوامل سازمانی به چهار عامل: شکل سازمان، منابع سرمایه‌ای، راهبری سازمان و کمک‌های فنی تقسیم می‌شود. عامل دیگر مؤثر بر موفقیت یا شکست کسبوکارهای خرد، عامل محیطی است. عوامل محیطی شامل: اقتصاد کلان، کیفیت مدیریت عمومی، اجتماعی- فرهنگی و زیرساخت است. متغیرهای فردی بسیاری هستند که منجر به پایداری کسبوکارهای خرد می‌شوند. از جمله این عوامل عبارت‌اند از: جمعیت‌شناختی، عوامل روانی، رفتار کاری و صلاحیت‌های اصلی.

عوامل زیرساختی یا بیرونی زیادی نیز در پایداری مشاغل خرد تأثیرگذارند. در این زمینه می‌توان به عواملی مانند اطمینان تأمین‌کننده مالی از بازگشت سرمایه اولیه و تأمین سرمایه در گردش مشاغل خرد در دوره زمانی این نوع کسبوکارها اشاره کرد. در این زمینه بیمه می‌تواند نقش مؤثری داشته باشد.

بیمه و جایگاه آن در پایداری مشاغل خرد

بیمه، اشخاصی را که متحمل لطمہ، زیان یا حادثه ناخواسته‌ای شده‌اند، قادر می‌سازد که پیامدهای این وقایع ناگوار را جبران کنند. خسارت‌هایی که به این قبیل افراد پرداخت می‌گردد از منابعی تأمین می‌شود که برای خرید بیمه‌نامه می‌پردازند و با پرداخت آن در جبران خسارت هم‌دیگر مشارکت می‌کنند. بهیان دیگر همه آنهایی که خود را بیمه می‌کنند با مشارکت در سرمایه‌ای که متعلق به همه خریداران بیمه است، در جبران خسارت و زیان‌های هر یک از افراد بیمه‌شده، شریک و سهیم می‌شوند.

قانون بیمه ایران (مصطفوی اردبیله‌شت ماه ۱۳۱۶ شمسی) بیمه را چنین تعریف می‌کند: «بیمه عقدی است که به موجب آن یک طرف تعهد می‌کند در ازای پرداخت وجه یا وجهی از طرف دیگر، در صورت وقوع حادثه، خسارت وارد بر او را جبران نموده یا وجه معینی پردازد. متعهد را بیمه‌گر و طرف تعهد را بیمه‌گذار و وجهی را که بیمه‌گذار به بیمه‌گر می‌پردازد حق بیمه و آنچه که بیمه می‌شود موضوع بیمه می‌نامند».

پیامدهای پس از جنگ جهانی دوم به گسترش بیمه‌های اجتماعی انجامید. بین سال‌های ۱۸۸۰ تا ۱۸۹۰ برنامه بیمه اجتماعی در آلمان اجرا شد تا برنامه سوسیالیست‌ها را خنثی کند که شامل بیمه حوادث ناشی از کار، بیمه بیکاری، بیمه از کارافتادگی و سالمندی بود. در انگلستان نیز هنگامی که قانون بیمه ملی در سال ۱۹۱۱ به تصویب رسید، قانونی گذاشته شد تا کارگران در برابر بیمه، بیکاری و پیری بیمه شوند. گسترش شهرنشینی و رشد و گسترش صنایع و تمرکز کالا در اینها در سده بیستم میلادی باعث زیادشدن خطر و ضرورت توسعه بیمه‌های گوناگون شد.

امروز دیگر تصور این که گونه‌ای از فعالیت انسان بدون وجود بیمه شکل پذیرد مشکل است. به ویژه اینکه در قرن بیستم تحولات تکنولوژی، حمل و نقل و ارتباطات با سرعت و وسعت شگفت‌آوری انجام پذیرفته است. بر جسته‌ترین نمونه این موضوع پیشرفت موتور و اتومبیل است که متعاقب آن بیمه اتومبیل به یکی از مهم‌ترین بخش‌های صنعت بیمه تبدیل شده است.

باتوجه به کارکردهایی که بیمه می‌تواند در تأمین امنیت و مدیریت ریسک در شرایط مختلف داشته باشد، می‌تواند به عنوان ابزاری قوی در مدیریت ریسک و تأمین امنیت سرمایه‌گذاری و ایجاد کسبوکارهای کوچک و ادامه روند این نوع مشاغل داشته باشد.

از آنجاکه یکی از دغدغه‌های اصلی تأمین مالی کنندگان کسبوکارهای کوچک، عدم بازگشت سرمایه‌گذاری انجام شده است و آن هم به دلیل

ریسک بالای سرمایه‌گذاری در این نوع کسبوکارهای است، لذا درایمنیان بیمه می‌تواند به عنوان مکانیسم تسهیل‌گری عمل نماید که بسیاری از ریسک‌های موجود در مورد عدم بازگشت سرمایه‌گذاری انجام شده از جمله، فوت فرد شاغل یا کارآفرین، از کارافتادگی وی یا ورشکستگی کارگاه یا کسبوکار را تحت شرایطی پوشش دهد.

درایمنیه می‌توان به بیمه مانده بدھکار تسهیلات اعطایی به کسبوکارهای کوچک یا مشاغل خرد، آتش‌سوزی، حوادث غیرمتقبه و طبیعی و نمونه‌های متعدد دیگر اشاره نمود که بانک‌های اعتباردهنده از آن استفاده می‌کنند. مکانیسم‌های بیمه‌گری را می‌توان برای سایر تأمین‌کنندگان مالی و سایر ریسک‌های مربوطه تعریف نمود تا با ایجاد اطمینان خاطر برای سرمایه‌گذاران، اعتباردهنده‌گان و تأمین مالی‌کنندگان، ایجاد و پایداری این مشاغل را تضمین کند.

مروری بر پیشینه پژوهش

باتوجه به اینکه تحقیقی که مستقیماً بر نقش تسهیل‌گری بیمه در ایجاد و پایداری مشاغل خرد تأکید داشته باشد، چه در تحقیقات داخلی و چه در تحقیقات خارجی یافته نگردید، در این بخش به تحقیقات داخلی و خارجی انجام‌گرفته در رابطه با نقش عوامل مؤثر دیگر بر مشاغل خرد پرداخته شده است.

دیرمن^۱ در مقاله‌ای به بررسی فاکتورهای مهم تأثیرگذار در شروع کسبوکارهای کوچک توسط مدیران این کسبوکارها پرداخته است. یافته‌های وی که برمنای اطلاعات جمع‌آوری شده از کسبوکارهای کوچک در آرکانزاس آمریکا با استفاده از یک مدل رگرسیونی لوجستیک بوده، حاکی از آن است که روش‌های تأمین مالی، تکنولوژی مرتبط در دسترس و هزینه‌های شروع کسبوکار مورد نظر مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار هستند.

سوکولیک و برادفورد^۲ در مقاله‌ای تحت عنوان «ساختار مالکیت و عملکرد بنگاه‌های نوپا» در سال ۲۰۱۲ به بررسی تأثیر ساختار مالکیت بنگاه‌های نوپای کوچک در کسبوکارهای کوچک پرداخته‌اند. نتایج تحقیقات آنها حاکی از آن است که در کسبوکارهای کوچک که با مشارکت چند نفر شروع می‌شود، منافع افراد سهامدار یا ذی نفع پژوهه ممکن است با هم تضاد داشته باشند و در این بین فردی که پتانسل مدیریتی بالای دارد برای شروع و راهاندازی کار احساس مسئولیت بیشتری می‌کند و موجب تداوم فعالیت می‌شود.

در تحقیقی تأثیر انگیزه مالک در رشد کسبوکار خرد بررسی شد. در این مقاله که از طریق مصاحبه با ۸۵۲ مورد در شرکت‌های کوچک ترکیه انجام یافته نحوه تلاش فدایکارانه و انگیزه مالک مورد بررسی قرار گرفته است و نتیجه گرفته شده است که اثرات فدایکارانه مالک خودداشتگال می‌تواند در سرعت پایداری کسبوکار خرد تأثیر بسزایی داشته باشد (Kozan, Oksoy and ozsoy, 2012).

رومرو و رومن^۳ به بررسی عوامل مؤثر بر نوآوری در خودداشتگالی و رفتار کسبوکارهای خرد پرداخته‌اند. در این مقاله عوامل مؤثر بر نوآوری در کسبوکارهای خرد در سه سطح ویژگی‌های شخصی خودداشتگال در زمینه‌های آموزشی و حرفاء؛ ویژگی‌های سازمانی از جمله تعداد کارکنان - تأمین‌کنندگان و مشتریان و ویژگی‌های محیط خارجی، در قالب نظرسنجی در بین بیش از ۷۰۰ نفر از کارگران خودداشتگال در اندلس (اسپانیا) بررسی شده است و در نهایت محیط خارجی، مهم‌ترین نقش را در تأثیرگذاری بر نوآوری در کسبوکارهای خرد داشته است.

همچنین برگر و بلک^۴ در تحقیقی تحت عنوان اندازه بانک‌ها، فناوری‌های وامدهی، و امور مالی کسبوکار کوچک، به بررسی وامدهی به کسبوکارهای کوچک پرداخته‌اند و به این نتیجه دست یافته‌اند که بانک‌های کوچک در وامدهی به کسبوکارهای خرد موفق‌تر عمل نموده و باعث توسعه این مشاغل شده‌اند.

سینگاپور و همکارانش^۵ در پژوهشی به یافته‌هایی رسیده‌اند که کسبوکارهای بزرگ مستلزم نشان‌دادن اخلاق و تعهد کاری با درجه بالاتری برای مدیران بازاریابی است و این در حالی است که در کسبوکارهای کوچک شروع کار نیازمند نشان‌دادن آشکار چنین رفتاری نیست و در کسبوکارهای کوچک، افراد به جای تظاهر به اخلاق کاری، به صورت واقعی اخلاق کاری خود را نشان می‌دهند.

^۱. Dearman, 2012

^۲. Sokolyk and Bradford, 2012

^۳. Romero and Roman, 2012

^۴. Berger and Brack, 2011

^۵. Singhapakdi et al. 2010

جاکوبز^۶ هم مدل گزینه پیشه‌ای^۷ (انتخاب شغلی) را بررسی **حفری و صنایع هاکارا**^۸ تأکید ورزید. مدل گزینه پیشه‌ای جاکوبز نشان داد که افراد خوداشتغال ممکن است کمتر از مزدگیری منافع به دست آورند و در مدل پوسچک افراد استخدام شده که نسبتاً دستمزد کمتری می‌گیرند یا آموزش زیادتری دیده‌اند احتمال دارد که کارآفرین باشد در حالی که افرادی که با حقوق کم و آموزش کم به کار گرفته‌شده‌اند و سپس کارآفرین شده‌اند تجارت خود را پس از یکسال از دست داده‌اند.

ثئوری‌های خوداشتغالی (Verheul and Thurik, 2006) یعنی مکتب تشویق‌کننده و بازدارنده دلایل فراوانی را طرح می‌کند که انتخاب حرفه شخصی، نیروی غیرقابل کنترل تحمیل شده از خارج است (مثل عدم اشتغال، چرخه تجارت، شرایط نامناسب، فضای کاری و ...). طبق ثئوری مکتب تشویق‌کننده نرخ بیکاری، فرست‌ها را برای اشتغال استخدامی همچون درآمد قابل انتظار از اشتغال استخدامی کاهش می‌دهد. لذا شخص را به سمت تجارت سوق می‌دهد. امر گریزن‌پذیر این است که شخص خوداشتغال در حقیقت به خاطر گریز از بیکاری به آن سمت گرایش می‌یابد.

کاگتی و نارדי^۹ مدل گزینه پیشه‌ای با دو گزینه و دو متغیر طرح کرده‌اند یعنی اینکه تشخیص می‌دهد که آیا یک فرد قادر است تجاری را راهاندازی کند یا خیر؟ آنها روی توزیع درآمد و منافع در شرایط فشار مالی تأکید ورزیده است.

یکی از ثئوری‌ها، ثئوری انتخاب شغلی «گزینه پیشه‌ای» است. مطالعات اولیه در این مبحث روی ثئوری نفوکلاسیکی سرمایه انسانی متمرکز بود. بدین شکل که هر فردی علاقمند به انتخاب حرفه‌ای است تا بیشترین امکان حصول دریافتی‌اش را داشته باشد در همین زمان، پارکر^{۱۰} بیان داشت انتخاب شغلی (گزینه پیشه‌ای) ثئوری اقتصادی درونی محسوب می‌شود.

آنتونس و^{۱۱} مدل تعادل عمومی را طرح کردند که تلفیقی از اعتبارات بود. این مدل سه آلترناتیو را پیشنهاد کرد: فرد شاغل، کارآفرینان رسمی و غیررسمی که براساس آن کارآفرینان طبق مهارت‌های کارآفرینی دسته‌بندی می‌شوند (همچون لوکاس) و توزیع اولیه مالی (بنرجی). جاکوبز در مدل انتخاب پیشه‌ای خود مهارت‌ها را به دو بخش کم و زیاد تقسیم نموده و تأکید او روی درآمد دریافتی است. ولی تحلیل وسیع از مهارت که در مهارت‌های اثر می‌گذارد توسط لازیر^{۱۲} مطرح شد. این ثئوری در مورد کارآفرینی بسیار کاراست و در قسمتی نیز توضیح می‌دهد که چرا افراد با توانایی/ استعداد بالا به سمت خوداشتغالی روی می‌آورند. از نظر لازیر شخص خوداشتغالی که نیروی کار استخدامی در اختیار ندارد، خیلی کمتر از بازرگانان بزرگ نیاز به مهارت دارد.

در تحقیقی تحت عنوان ملاحظات اخلاقی و تجاری مالکان کسب‌وکارهای کوچک به جایگاه و اهمیت بیمه در پایداری این کسب‌وکارها و رعایت اخلاق حرفه‌ای و تجاری پرداخته شده است. یافته‌های این تحقیق حاکی از این است که صاحبان کسب‌وکارهای کوچک در صورت فراهم شدن سهل عوامل، مشوق‌ها و تسهیل‌گرهای محیطی از جمله بیمه برای پوشش ریسک‌های مختلف کسب‌وکار خود، هم مسئولیت اخلاقی خود را در قبال کارکنان و هم مسئولیت اجتماعی خود را در قبال جامعه به عنوان یک کارآفرین، بهتر انجام می‌دهند و این موضوع تداوم کسب‌وکار ایجاد شده را قوت می‌بخشد (Fassin, Van Rossem and Bulens, 2011).

زمانیان و همکاران (۱۳۸۹) در دفتر مطالعات اقتصادی به بررسی روند خوداشتغالی در استان سیستان و بلوچستان طی سال‌های ۱۳۴۵ تا ۱۳۸۵ مبادرت ورزیده و گزارشی از وضعیت استان در این بازه ارائه نموده‌اند.

قویدل (۱۳۸۷) در پژوهشی با عنوان خوداشتغالی در مقابل بیکاری به بررسی تأثیر نرخ بیکاری و سایر عوامل اقتصادی و محیطی بر نرخ خوداشتغالی پرداخته است. در این پژوهش به تجزیه و تحلیل داده‌ها بین سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۲ پرداخته شده و به این نتیجه رسیده است که نرخ بیکاری و افزایش سطح سعادت جامعه تأثیر منفی بر خوداشتغالی دارد و جمعیت روستایی تأثیر مثبت.

نویخت (۱۳۸۶) در مؤسسه تحقیقات استراتژیک ایران به بررسی موانع اشتغال جوانان و راهبرد تعادل بازار کار در ایران پرداخته است. وی با بررسی آمار سرشماری نفوس سال ۱۳۷۵ راهبردی سه وجهی (انقباض در عرضه، انبساط در تقاضا و انعطاف در محیط) برای تعادل بازار کار و افزایش اشتغال ارائه کرده است.

^۶. Jacobs, 2007

^۷. Occupational Choic

^۸. Cagetti and Nardi, 2006

^۹. Parker, 2004

^{۱۰}. Antunes and Cavalcanti, 2002

^{۱۱}. Lazier, 2002

قوامی (۱۳۸۲ الف) در پژوهشی به بررسی خوداستغالی در اقتصاد ایران پرداخته است. وی آمار سال‌های ۱۳۳۵ تا ۱۳۷۵ را مطالعه نموده و به این نتیجه رسیده است که کاهش نرخ بیکاری در این دوره متأثر از اشتغال خرد بوده است و نسبت خوداستغالی در میان مردان بیش از زنان بوده است. روش تحقیق مورد استفاده در این پژوهش توصیحی-پیمایشی و از نوع کاربردی است.^{۴۴-۴۵} نظریه علمی پژوهشی بهمراه دوه، شماره ۱، زمستان ۱۳۹۱، شماره پاییز، ص ۳

در پژوهشی دیگر قوامی تحولات ساختاری خوداستغالی را با استفاده از روش شناسی تجزیه بررسی کرده است. در این پژوهش تحولات در بازه‌های ده ساله بین سال‌های ۱۳۳۵ تا ۱۳۷۵ مورد مطالعه قرار گرفته و نشان داده، در چه مقطعی و به چه میزان اقتصاد کل تحت تأثیر مثبت و منفی اشتغال بوده است (قوامی، ۱۳۸۲ ب).

حال ما می‌خواهیم با جمع‌آوری نظرات خبرگان و دانشمندان عوامل مؤثر بر پایداری کسب‌وکار خرد را شناسایی و اولویت‌بندی کنیم.

روش شناسی تحقیق

در تحقیق حاضر به دنبال شناسایی عوامل مؤثر بر پایداری کسب‌وکار خرد می‌باشیم. در این تحقیق ابتدا عوامل اصلی مؤثر بر پایداری کسب‌وکارهای خرد که از طریق بررسی پژوهش‌های داخلی و خارجی صورت گرفته، شناسایی گردیده است. پس از دسته‌بندی این عوامل با استفاده از تکنیک SAW عوامل اصلی و مؤثر در هر گروه شناسایی شده و در مرحله بعد با استفاده از تکنیک FAHP به اولویت‌بندی عوامل تأثیرگذار پرداخته شده است. با توجه به ساختار سلسله مراتبی چهارچوب مفهومی پژوهش، از روش فرایند تحلیل سلسله مراتبی فازی برای تعیین میزان اهمیت عوامل و از تکنیک AHP فازی به منظور رتبه‌بندی سبد عوامل اصلی مؤثر بر پایداری کسب‌وکارهای خرد تحت پوشش صندوق مهر امام رضا(ع) استفاده شده است. جهت مقایسه اهمیت عوامل مؤثر بر پایداری، شش متغیر زبانی تعریف شده است. این متغیرها و عدد فازی مثلثی معادل آنها در جدول ۱ آمده است:

جدول ۱: طیف زبان‌شناسی

معکوس اعداد فازی مثلثی	اعداد فازی مثلثی	مقیاس زبان‌شناسی
(۱۰۱)	(۱۰۱ و ۱)	اهمیت برابر
(۱/۵ و ۱/۳)	(۱۰۵ و ۱)	کمی مهمتر
(۱/۱۳ و ۱/۱۰)	(۱۰۷ و ۱۰۵)	مهماً تر
(۱/۱۵ و ۱/۱۷)	(۱۰۹ و ۱۰۷)	خیلی مهمتر
(۱/۱۷ و ۱/۱۱)	(۱۰۱ و ۱۰۹)	فوق العاده مهمتر

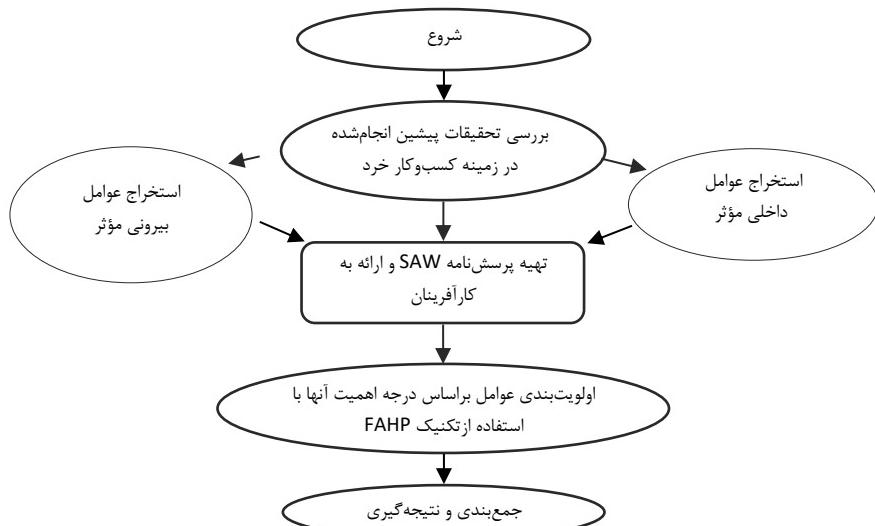
برای تسهیل کسب دانش و قضاوت خبره‌ها و صرفه‌جویی در زمان، پرسش‌ها در قالب جداول مقایسات زوجی استاندارد روش فرایند سلسله مراتبی فازی طراحی شده و از خبره‌ها خواسته می‌شود برای پاسخ به پرسش‌ها، اگر اهمیت عامل سمت راست بیشتر از عاملی است که در سمت چپ جدول قرار دارد، براساس سطح اهمیت آن عامل، در سمت راست جدول علامت بزنند. به همین ترتیب اگر اهمیت عاملی در مقایسه با عامل سمت چپ جدول کمتر است، در سمت چپ جدول علامت بزنند. به عنوان مثال در جدول ۲ عوامل فردی نسبت به عوامل سازمانی مهم‌تر است.

جدول ۲: نمونه پرسشنامه مقایسات زوجی (شماره دو)

مؤلفه	فوق العاده مهمتر	خیلی مهمتر	کمی مهمتر	آهیمت یکسان	کمی مهمتر	خیلی مهمتر	مهماً تر	فوق العاده مهمتر	عوامل سازمانی
عوامل فردی	x								

در پژوهش حاضر از هشتاد و پنج نفر کارآفرین برتر که با استفاده از تسهیلات صندوق مهر امام رضا(ع) طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۹۰ به ایجاد کسب‌وکار خرد مبادرت ورزیده بودند و موفق به حفظ شغل شده‌اند به عنوان خبرگان، نظرسنجی گردیده است. این افراد با استفاده از معیارهای صندوق مهر امام رضا(ع) کارآفرین برتر اعلام شده و کل جامعه تحقیق را شامل می‌گردند.

جایگاه بیمه در پایداری کسبوکارهای خرد

شکل ۱: مراحل تحقیق و مدل مفهومی پژوهش

یافته‌های پژوهش

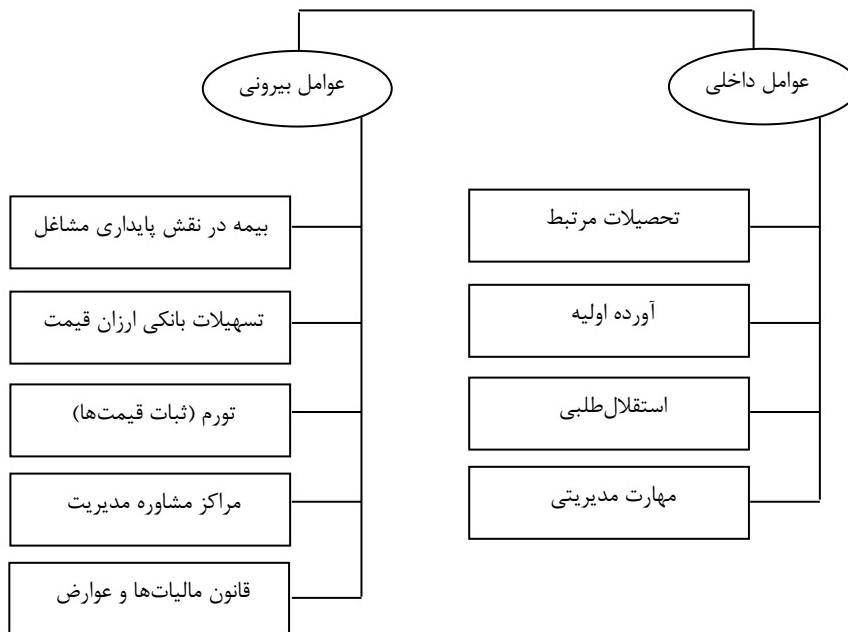
با عنایت به اهمیت کسبوکارهای خرد در تأمین اشتغال برای افراد و ایجاد درآمد برای آنها ازیکسو و کاهش بیکاری در سطح کلان ازسوی دیگر، بررسی عوامل داخلی و بیرونی در شکل‌گیری و پایابی این مشاغل از اهمیت فوق العاده‌ای برخوردار است. در این تحقیق ما به شناسایی مهم‌ترین عوامل مؤثر بر پایداری کسبوکار طی این مراحل و یافته‌ها پرداخته‌ایم:

- مرحله ۱: از طریق مطالعه پژوهش‌های پیشین عوامل تأثیرگذار دسته‌بندی و جمع‌آوری گردیده است. محقق این عوامل را به دو دسته عوامل بیرونی و عوامل داخلی تقسیم‌بندی کرده است (شکل ۲).

شکل ۲: عوامل مؤثر بر پایداری کسب و کار خرد

- مرحله ۲: پرسشنامه‌ای براساس مدل تصمیم‌گیری ساعتی تهیه گردیده و از کارآفرینان در خصوص میزان تأثیرگذاری عوامل و شاخص‌ها نظرسنجی شده است. پس از تجزیه و تحلیل نتایج حاصل، عواملی که نمره بیش از میانگین را کسب نمودند جهت رتبه‌بندی استخراج گردیده است (شکل ۳).

شکل ۳: عوامل مؤثر بر پایداری کسب و کار خرد مدل FARP

- مرحله ۳: در این مرحله با استفاده از پرسشنامه تحلیل سلسه مراتبی فازی، به رتبه‌بندی عوامل می‌پردازیم. فرایند تحلیل سلسه مراتبی یکی از جامع‌ترین سیستم‌های طراحی‌شده برای تصمیم‌گیری با معیارهای چندگانه است. این تکنیک امکان فرموله کردن مسئله را به صورت سلسه مراتبی فراهم می‌کند. همچنین امکان درنظرگرفتن معیارهای مختلف کمی و کیفی را در مسئله دارد (قدسی پور، ۱۳۷۹). در ماتریس‌های سلسه مراتبی زیر میزان ناسازگاری کمتر از ۰/۱ بوده و قابل قبول است و نیازی به تجدید نظر در قضاوت‌ها نیست. این نرخ و نیز اساس طراحی پرسشنامه زوجی که براساس نظرسنجی از خبرگان است، نشان‌دهنده پایایی و روایی قابل قبول است.

جدول ۳: ماتریس مقایسات زوجی عوامل مؤثر بر پایداری کسب و کار

وزن	شاخص	وزن	
۰/۲۵۷۵	تحصیلات مرتبه	۰/۴۷۷۵	عوامل داخلی
۰/۳۴۸۴	آورده اولیه		
۰/۱۱۹۱	استقلال طلبی		
۰/۲۷۵۰	مهارت مدیریتی		
۰/۳۴۰۰	بیمه در نقش پایداری مشاغل	۰/۵۲۲۵	عوامل بیرونی
۰/۲۴۹۲	تورم (ثبات قیمت‌ها)		
۰/۱۵۶۷	تسهیلات بانکی ارزان قیمت		
۰/۱۶۶۷	قانون مالیات‌ها و عوارض		

یکی از کارآمدترین تکنیک‌های تصمیم‌گیری، فرایند تحلیل سلسله مراتبی است که اولین بار توسط ساعتی در ۱۹۸۰ مطرح شد و براساس مقایسه‌های زوجی بنا نهاده شده و امکان بررسی سناریوهای مختلف را به مدیران می‌دهد. در ماتریس‌های سلسله مراتبی فوق میزان ناسازگاری کمتر از ۱۰٪ بوده و قابل قبول است و نیازی به تجدید نظر در قضاوت‌ها نیست.

حقیقین پیشین بیشتر در خصوص ایجاد کسبوکار تحقیق کرده‌اند اما حفظ و پایداری کسبوکار نیز بسیار پر اهمیت است. در ایجاد یک کسبوکار، عواملی چون تسهیلات ارزان قیمت و خصوصیات فردی کارآفرین تأثیر گذارند و در حفظ کسبوکار نیاز به عواملی برای پوشش خطرهای پیش رو است. این عوامل باید علاوه‌بر تسهیل تولید و ارائه خدمت بتواند مسایل تهدیدکننده را پیش‌بینی و پوشش دهد. یکی از مهم‌ترین پوشش‌دهنده‌ها بیمه است که می‌تواند در پایداری کسبوکار نقش آفرین باشد. به عنوان مثال بسیاری از کسبوکارهای خرد در حوزه کشاورزی و دامداری است که مستعد خطرهای طبیعی و وضعیت آب و هوایی است، بیمه‌های خشکسالی و بیمه دام، این خطرات را پوشش می‌دهد و سبب حیات کسبوکار پس از بروز حادثه می‌گردد. عوامل دیگری چون قوانین و تسهیلات ارزان قیمت خرید مواد اولیه نیز به ادامه کسبوکار کمک می‌کند.

نتایج و بحث

در زمینه پیشینه تحقیق مشاهده شد که حقیقین بیشتر بر عوامل درونی تأثیرگذار بر مشاغل خرد بحث کرده‌اند، این در حالی است که نقش عوامل بیرونی از قبیل تسهیل‌گری مثل بیمه در شکل‌گیری و تداوم این مشاغل بسیار حائز اهمیت است. با توجه به پژوهش حاضر مشخص گردید عوامل داخلی در ایجاد اشتغال مؤثر بوده و عوامل بیرونی، تأثیرگذار بر پایایی این نوع کسبوکارها هستند.

نتایج این پژوهش عبارت‌اند از:

- عوامل تأثیرگذار بر پایداری کسبوکارهای خرد به دو دسته عوامل داخلی و عوامل بیرونی دسته‌بندی می‌گردد؛
- عوامل بیرونی در پایداری و حفظ کسبوکارهای خرد، مؤثرتر از عوامل درونی از قبیل بعد فردی و روانی یا نوع ثبتی کسبوکار هستند.
- طی بررسی شاخص‌های داخلی، مواردی مانند آورده اولیه، مهارت مدیریتی، تحصیلات مرتبط و استقلال‌طلبی عوامل اصلی مؤثر بر پایداری کسبوکار خرد و با اهمیت‌تر هستند؛
- در میان شاخص‌های بیرونی، عاملی چون بیمه در نقش پایداری کسبوکار، تورم (ثبتات قیمت‌ها)، تسهیلات بانکی ارزان قیمت، قانون مالیات‌ها و عوارض و مراکز مشاوره مدیریت، عامل اصلی شناسایی گردیده است.
- مهم‌ترین عاملی که می‌تواند سبب پایداری و حمایت کسبوکار خرد گردد، بیمه در نقش پایداری است. بیمه می‌تواند با پوشش‌دادن ریسک‌های پیش روی شاغل و کارآفرینان سبب کاهش احتمال از بین رفتن کسبوکار گردد و اسباب حمایت و پایداری کسبوکار را فراهم کند.

جمع‌بندی و پیشنهادها

پیشنهادهایی کاربردی

- با عنایت به یافته‌های تحقیق و کسب بالاترین اهمیت توسط عامل «حمایت بیمه» از جمله راهکارهای مؤثر گسترش و بهبود نقش عوامل برون‌زا بر پایداری کسبوکارهای خرد، عبارت‌اند از:
- تدوین قوانین اقتصادی نوین به منظور تشویق شرکت‌های بیمه‌گر جهت پشتیبانی مالی از کسبوکارهای خرد، حمایت و پشتیبانی

کسب و کارهایی که صاحبان اصلی آن به دلایلی از قبیل حادث غیرمترقبه، فوت، از کارافتادگی وغیره توان یا امکان استمرار کسب و کار خود را ندارند.

- بیمه‌های اعتباری تسهیلات خرد یکی از حلقه‌های **حاج مفقود افراد اعیان‌گذشت** هست، هستش این نوع بیمه سبب می‌شود بانک‌ها و مؤسسات مالی واهمه‌ای از بازپرداخت مطالبات خود نداشته جهت خرید مواد اولیه و تجهیزات مورد نیاز کسب و کار تسهیلات پرداخت نمایند.
- ایجاد رشته جدید بیمه‌ای، تحت عنوان بسته بیمه کسب و کار، جهت پوشش بخشی از خطرهای پیش روی کسب و کارهای کوچک می‌تواند کمک شایسته‌ای به استمرار کسب و کارها داشته باشد. از جمله مثال‌های این بسته می‌تواند بیمه عدم‌النفع، بیمه خشک‌سالی محصولات کشاورزی، بیمه انواع دام و طیور و... باشد که مطابق با کسب و کار طراحی و ارائه می‌شود.

پیشنهادهای برای تحقیقات آتی

- بررسی نقش بیمه در موفقیت کسب و کارهای خرد.
- سنجش عملکرد صنعت بیمه در حوزه پایداری و حمایت از کسب و کارهای خرد.

منابع و مأخذ

ایمانی پور، ن، محسنی مفیدی، س.ف. ابراهیمی، ع، (۱۳۸۹). عوامل موفقیت نوآوری در کسب و کارهای کوچک و متوسط، اولین کنفرانس بین‌المللی مدیریت و نوآوری.

پردازی مقدم، س، (۱۳۷۹). نقش صنایع کوچک و متوسط در تنظیم بازار کار کشورهای در حال گذار با تأکید بر مورد ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، دانشکده اقتصاد.

حجازی، س.ر، (۱۳۸۹). ارزیابی تکنولوژی در شرکت‌های کوچک و متوسط، انتشارات سازمان مدیریت صنعتی، چ. زمانیان، غ.ر. و همکاران، (۱۳۸۹). بررسی روند خود اشتغالی در استان سیستان و بلوچستان طی سال‌های (۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵)، تهران: دفتر مطالعات اقتصادی.

سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، (۱۳۸۳) مبانی نظری مستندات برنامه دفتر اقتصاد کلان تهران، ج. ۴.

سایت وزارت کار، رفاه و امور اجتماعی ایران. [02.12.2012]. <http://www.irimlsa.ir> [02.11.2012] [http:// www.mehrereza.ir](http://www.mehrereza.ir) صندوق مهر امام رضا (ع).

قدسی پور، س.ج، (۱۳۷۹). فرآیند تحلیل سلسله مراتبی داده‌ها، تهران: دانشگاه صنعتی امیرکبیر (پلی تکنیک تهران)، مرکز نشر. قوامی، م، (۱۳۸۲) الف. بررسی خود اشتغالی در مقایسه با اشتغال دستمزدی. مجله تحقیقات اقتصادی ایران، ش. ۶۳، صص ۷۲-۱۵۱. قوامی، م، (۱۳۸۲) ب، بررسی تحولات ساختاری خوداشتغالی با استفاده از روش‌شناسی تجزیه، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی ایران، (تابستان ۱۳۸۲)، صص ۹۱-۶۳.

قویدل، ص، (۱۳۸۷)، خوداشتغالی در مقابل بیکاری. فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی، سال هشتم، (بهار ۱۳۸۷)، صص ۴۱-۲۱. کرمی، الف، (۱۳۸۷). نگرش استراتژیک به بررسی نقش SME ها و ارائه راه کارهای توسعه آن در استان آذربایجان شرقی، معاونت برنامه‌ریزی استانداری آذربایجان شرقی، ج. ۱.

مبانی نظری مستندات برنامه چهارم، (۱۳۸۳). تهران: دفتر اقتصاد کلان سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، ج. ۱. محمدپور ترکایش، م. میرزازاده باریجوق، ف، (۱۳۸۹). بررسی تأثیر ایجاد و توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط در رشد اقتصادی. اولین کنفرانس بین‌المللی مدیریت و نوآوری.

نبوی چشمی، س.ع و منصوریان نظام‌آباد، ر، (۱۳۸۹). بررسی روش‌های تأمین مالی در طرح‌های کارآفرینانه و کسب و کارهای کوچک و

متوسط (SMEs)، اولین کنفرانس بین‌المللی مدیریت و نوآوری.

نویخت، م.ب.، (۱۳۸۶). موانع اشتغال جوانان و راهبرد تعادل بازار کار در ایران، مرکز تحقیقات استراتژیک ایران.

وزارت امور اقتصادی و دارایی، صنایع کوچک، (۱۳۷۷). انتشارات وزارت امور اقتصادی و دارایی جمهوری اسلامی ایران.

احمد جعفری صمیمی و همکاران

- Antunes A.R. ; Cavalcanti, T.V., (2002). Entrepreneurship and informal markets. <<http://webs.uvigo.es/x08/webx08/workshop/documents/Antunes.pdf>>. [07.07.2002]
- Archer, N.; Wang, S.; Kang, C., (2008). Barriers to the adoption of online supply Chain solutions in small and medium enterprises. International Journal of Supply Chain Management, 13(1), pp.73–82.
- Berger, A.N.; Black, L.K, (2011). Bank size, lending technologies, and small business finance. Journal of Banking & Finance, 35(3), pp. 724-735.
- Busquets, J.; Rodon, J.; Wareham, J., (2009). Adaptability in smart business networks: An exploratory case in the insurance industry. Decision Support Systems- 47 (4), pp. 287–96.
- Cagetti, M.; De Nardi, M., (2006). Entrepreneurship, frictions, and wealth. Journal of Political Economy, 114(5), pp. 835-70.
- Dearman, D., (2012). Factors influencing managers' decisions to prepare a business plan. University of Arkansas at Little Rock: Working Paperseries, Available at SSRN 2133100.
- Fang H.; Nofsinger J.R., (2008). Risk aversion, entrepreneurial risk and portfolio selection. The Journal of Entrepreneurial Finance, 13, pp. 25-5, 55.
- Fassin, Y.; Van Rossem, A.; Buelens, M., (2011). Small-business owner-managers' perceptions of business ethics and CSR-related concepts. Journal of business ethics, 98 (3), pp. 425-53.
- Georgellis, Y.; Wall, H., (2005). Gender differences in self-employment. International Review of Applied Economics, 19 (3), pp. 321-42.
- Harasty, C.; Schmidt, D., (2011). Global employment trends. ILO.
- Jacobs, G., (2007). An occupational choice model for developing countries journal of Economic Development. 33 (2).
- Ji, H.; Hanna, S., (2012). Factors related to the financial vulnerability of small business owner-manager households. Journal of Personal Finance, 11(1), pp 49-77.
- Kozan, K.M.; Oksoy, D.; Ozsoy, O., (2012). Owner sacrifice and small business growth, Journal of World Business, 47, pp. 409–419.
- Kiggundu, M.N., (2000). Entrepreneurs and entrepreneurship in Africa: what is known and what needs to be done. Journal of Developmental Entrepreneurship, 7(3), pp. 239-58.
- Lazear, E.P., (2002). Entrepreneurship. National Bureau of Economic Research Working Paper Series, 9109.
- Liao, J.; Gartner, W., (2008). The influence of pre-Venture planning on new venture creation. Journal of Small Business Strategy, 18 (2), pp 1–22.
- Lofstrom, M., (2002). Labor market assimilation and the self-employment decision of immigrant entrepreneurs. Journal of Population Economics, 15, pp. 83-114.
- Ongori, H.; Migiro, S.O., (2010). Information and communication technologies adoption in SMEs: Literature review. Journal of Chinese Entrepreneurship, 2(1), 93-104.
- Parker, S.C., (2004). The economics of self-employment and entrepreneurship. Cambridge University Press.

- Poschke, M., (2009). Who becomes an entrepreneur?. Labor market prospects and occupational choice, IZA Discussion Paper (3816).
- Robertson, J., (2004). Developing a knowledge management strategy, Step Two Designs Pty Ltd. <<http://www.steptwo.com.au>>.
- Romero, I.J.; Roman, M., (2012). Self-employment and innovation, Exploring the determinants of innovative behavior in small businesses. Research Policy 41, pp. 178– 89.
- Sameni, M.K.pp.; Khoshalhan, F., (2009). E-business adoption in Iranian small and medium enterprises: Analyzing and prioritizing the extraorganizational factors. Paper Presented at PICMET, USA, Aog2.
- Samizade, R.; Chaharsoghi, S.K., (2008). Developing a model for performance evaluation of SMEs in e-commerce. International Journal of Engineering Science, 1(19), pp. 65-79, (in Persian).
- Singhapakdi, A.; Sirgy, M.J.; Lee, D.J., (2010). Is small business better than big business for marketing managers?. Journal of Business Research, 63(4), pp. 418-23.
- Sokolyk, T.; Bradford, W., (2012). Ownership structure and performance of closely held young firms. Available at SSRN 2133205.
- Verheul, I.; Stel, A.V.; Thurik, R. (2006). Explaining female and male entrepreneurship at the country level. Entrepreneurship & Regional Development, 18(2), pp. 151-83.